

Η κατασκευή του «χριστιανικού Θεού», κατά τις δύο πρώτες «οικουμενικές» συνόδους

Όπως το ιουδαϊκό ιερατείο εφηύρε τον «Θεό» του κατασκευάζοντας μύθους με υλικό από τους μεσοποτάμιους λαούς και δίνοντας δήθεν «θεόπνευστους» νόμους, προκειμένου να χαλιναγωγήσει και να συγκροτήσει σε ένα έθνος με μία κοινή πίστη διαφορετικούς λαούς (βλ. «Η Παλαιά Διαθήκη στο φως της κριτικής» του Γ. Κορδάτου), έτσι και ο πολυμορφικός Χριστιανισμός, σταδιακά και μέσα από ένα χάος δοξασιών, ατέρμονων αντιπαραθέσεων, πλαστογραφιών, βίας και απάτης, έφτασε στην κατασκευή του δικού του «θεού», χρησιμοποιούμενος από την πολιτική εξουσία, ώστε να δοθεί ενότητα πίστεως στην πολυεθνική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.

Διαβάζοντας κάποιος τις σχετικές νομοθεσίες, ή αλλιώς έδικτα, των χριστιανών αυτοκρατόρων τα οποία μάς σώζονται, μπορεί να διαπιστώσει τον ανελέητο διωγμό που υπέστη η «άλλη» γνώμη, είτε θεολογική είτε φιλοσοφική, την προσπάθεια εξάλειψης των διαφορετικών παραδόσεων χάριν του «θεόπνευστου». Απολυταρχία και θεολογικός δογματισμός, τιμωρία και αποκλεισμός της πολυφωνίας, είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της «χριστιανικής οικουμένης» που είχαν στόχο να δημιουργήσουν οι εξουσιαστές, με σκοπό να διαιωνίζουν την δήθεν θεόδοτη εξουσία τους.

Πριν προχωρήσουμε στο θέμα μας, που είναι το πώς διαμορφώθηκε ο χριστιανικός «Θεός» κατά τις δύο πρώτες «οικουμενικές» συνόδους, είναι καλό να δούμε πως ορίζεται και τι σημασία έχει η «οικουμενική σύνοδος» γενικά, κατά την ορθόδοξη θεολογία και πίστη. Αυτό θα το δούμε με βάση τις ορθόδοξες πηγές. Θα αναφερθούμε μόνο στις δύο πρώτες «οικουμενικές» συνόδους, διότι αυτές απετέλεσαν τον πυρήνα για να κτιστεί η εικόνα του «Θεού», όπως τον παρουσιάζει ο Χριστιανισμός. Όλες οι άλλες σύνοδοι, πηγάζουν από τις δύο πρώτες, όσον αφορά την θεολογία τους.

Έπειτα, θα δούμε ορισμένες από τις θεολογικές απόψεις των εκκλησιαστικών συγγραφέων μεταξύ 2ου και 3ου αιώνα, και θα κάνουμε σύγκριση με τα διαμορφωμένα πλέον δόγματα των δύο αυτών συνόδων .

Η «οικουμενική» σύνοδος, από την Ορθόδοξη εκκλησιαστική πλευρά

Ο Νικόδημος ο αγιορείτης, συγκέντρωσε σε ένα μεγάλο βιβλίο όλους τους κανόνες της Ορθόδοξης Εκκλησίας (δηλαδή, κανόνες «πατέρων» που έλαβαν δογματικό κύρος, κανόνες τοπικών συνόδων και «οικουμενικών»), τους οποίους σχολίασε. Αυτό το βιβλίο το ονόμασε «Πηδάλιο», διότι οι κανόνες αυτοί είναι το «τιμόνι» της Εκκλησίας. Όπως σημειώνεται στον πρόλογο του βιβλίου αυτού...

...όντως Πηδάλιον άλλο και Πυξίς πνευματική η Κανονική αύτη Βίβλος εστίν· επειδή αυτή μόνον, κατά αλήθειαν, ακριβώς και απαρεγκλίτως αφορά εις τον Πόλον, εις αυτόν δηλαδή τον Ουρανό, και με αυτήν, ωςάν Πηδάλιον, ημπορεί ασφαλέστατα, και ακινδυνώτατα πάσα η του Χριστού Εκκλησία να διευθύνει τον δρόμον του πλοός της, εις εκείνον τον όντως γαλήνιον λιμένα της μακαρίας και ακηράτου λήξεως.

Αναφέρεται ότι τέσσερα είναι τα ιδιαίτερα **νομικά χαρακτηριστικά** για να ονομαστεί μία σύνοδος «οικουμενική».

Α. «Πρώτον μεν ιδίωμα όλων των Οικουμενικών είναι, το να συναθροίζονται δια προσταγών, ουχί του Πάπα, ή του δείνος Πατριάρχου, αλλά **δια προσταγών Βασιλικών**» (σ. 104).

Β. «Δεύτερον, το να γίνεται **ζήτησις περί πίστεως**, και ακολούθως να εκτίθεται απόφασις και όρος δογματικός εις κάθε μίαν από τας Οικουμενικάς» (σ. 104).

Γ. «Τρίτον, το να ήναι πάντα τα εκτιθέμενα παρ' αυτών δόγματα και οι Κανόνες, **ορθόδοξα**, ευσεβή και σύμφωνα ταις θείαις Γραφαίς, ή ταις προλαβούσαις Οικουμενικάς συνόδοις» (σ. 104).

Δ. «Τέταρτον δε και τελευταίον, το να συμφωνήσουν και να αποδεχθούν τα παρά των Οικουμενικών συνόδων διορισθέντα και κανονισθέντα άπαντες **οι ορθόδοξοι Πατριάρχαι**» (σ. 104).

Τα παραπάνω στηρίζονται στην εξής λογική: Όταν ξεχώρισε μία από τις πολλές ομάδες του πολυμορφικού Χριστιανισμού, η πλέον πολυάριθμη και καλά οργανωμένη, άρχισε και η προοδευτική στήριξή της από την πολιτική εξουσία. Το όραμα της «νέας» εποχής που ήθελε να εφαρμόσει ο Κωνσταντίνος και την οποία κληροδότησε στους διαδόχους του, ήταν ένας ουράνιος αυτοκράτορας, ο θεός - ένας επίγειος αυτοκράτορας. Μία ουράνια βασιλεία -μία επίγεια, η χριστιανική οικουμένη. Μια ουράνια αλήθεια, μία πίστη, μία Εκκλησία. Εμπόδιο για αυτήν την θρησκευτική πολιτική αποτελούσε η ύπαρξη των εθνικών λατρειών και γενικά η

ποικιλομορφία.

Όταν άρχισε να επικρατεί ο Χριστιανισμός, η πολυφωνία και το δικαίωμα στην διαφορετική άποψη άρχισαν να υποχωρούν σταδιακά και να επιβάλεται νέα γραμμή, την οποία θα έπρεπε όλοι να ακολουθούν.

Ο Ευσέβιος αναφέρει στον «Βίο του Κωνσταντίνου», ότι ο αυτοκράτορας είναι **«κοινός επίσκοπος εκ Θεού καθεστάμενος»** («Εκκλησιαστική Ιστορία» Β. Στεφανίδης, σ. 150).

Έτσι, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο γνωστός βυζαντινολόγος ιστορικός George Ostrogorsky:

*Ο αυτοκράτορας δεν είναι μόνο ο ανώτατος διοικητής του στρατού, ο ανώτατος δικαστής και ο μοναδικός νομοθέτης, είναι ακόμη **προστάτης της Εκκλησίας και της ορθής πίστεως**. Είναι ο εκλεκτός του Θεού, και για αυτό όχι μόνο ο αυθέντης και δεσπότης, αλλά και η ζωντανή εικόνα του χριστιανικού κράτους που του εμπιστεύθηκε ο Θεός («Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους», σ. 88-89).*

Από την επιβολή του Χριστιανισμού και μετά, δεν έχουμε πλέον ελεύθερες φυσικές λατρείες, αλλά έχουμε «εκκλησία», δηλαδή «ποιμνιοποίηση», ευνουχισμό και σταμάτημα της ελεύθερης σκέψης, «ορθή» πίστη σε αντιδιαστολή -προφανώς- με τις «πλάνες». Ακόμα και οι όποιες επιστήμες, μέχρι την εποχή του Διαφωτισμού, ήταν υπό την κηδεμονία και τον έλεγχο της Βίβλου και της θεολογίας.

Σε άλλο σημείο, αναφέρει ο ίδιος καθηγητής:

*Η συνεργασία κράτους και Εκκλησίας, που θεμελίωσε ο Κωνσταντίνος, απέφερε μεγάλα οφέλη και στις δύο πλευρές, δημιούργησε όμως και εντελώς νέα προβλήματα. Η χριστιανική θρησκεία εξασφάλισε ισχυρή πνευματική ενότητα στο βυζαντινό κράτος όπως και ισχυρό ηθικό έρεισμα στην αυτοκρατορική απολυταρχία. Η Εκκλησία αποκόμισε πλούσια υλική ενίσχυση από το κράτος, υποστηρίχθηκε από αυτό στην ιεραποστολική της δράση και στον αγώνα της εναντίον των εχθρών της, κατέληξε όμως έτσι κάτω από την κηδεμονία του. Από την άλλη πλευρά το κράτος, που συνέδεσε τις τύχες του με την Εκκλησία, συμπαρασύρθηκε στις ατέρμονες διαμάχες των εκκλησιαστικών παρατάξεων. **Οι δογματικές έριδες έπαψαν πια να είναι εσωτερική υπόθεση της***

Εκκλησίας μόνον. Συνδυάστηκαν με πολιτικές σκοπιμότητες και έτσι επηρέασαν όχι μόνο την εκκλησιαστική αλλά και την πολιτική ζωή της αυτοκρατορίας (ο. π. σ. 106).

Στην ίδια σελίδα, επισημαίνεται και ο ρόλος του αυτοκράτορα στις συνόδους, φέροντας ως παράδειγμα τον Κωνσταντίνο στην Α΄ «οικουμενική»: «Ο αυτοκράτορας όχι μόνο συγκάλεσε τη σύνοδο και προήδρευσε στις συνεδρίες της, αλλά και **επηρέασε ουσιαστικά τις αποφάσεις της**».

Έτσι, την εποχή εκείνη, συμπίπτει η αποκρυστάλλωση των «ορθόδοξων» δογμάτων και η αναπόφευκτη καταδίκη των «αιρετικών» εξαιτίας των πολιτικών σκοπιμοτήτων. «Ορθόδοξο», καθίσταται το οτιδήποτε θρησκευτικό, πάνω στο οποίο στηρίχτηκε η ενότητα της αυτοκρατορίας. Αυτό έπρεπε να διαφυλαχθεί με κάθε θυσία.

Ο αυτοκράτορας επιθυμεί την ενότητα των υπηκόων του. Οποιαδήποτε παρέκκλιση από την «αλήθεια» που καθόρισαν κάποιοι, απαιτεί την άμεση λήψη νομοθετικών μέτρων, τόσο από πλευράς πολιτείας (τα έδικτα), όσο και από πλευράς Εκκλησίας (κανόνες). Ο αυτοκράτορας συγκαλεί συνόδους και σε αυτές «ζητείται η πίστη», όπως γράφει ο Νικόδημος.

Η πίστη όμως αυτή πρέπει να διαφυλάσσει την «οικουμενική» ενότητα και «ειρήνη». Πρέπει να είναι αυτή που θεσπίστηκε από τους «νικητές», δηλαδή «ορθόδοξη». Νομοτελειακά, οφείλει να συμφωνεί με την πίστη των προγενέστερων συνόδων και τις «ορθόδοξες» ερμηνείες της Γραφής. Φυσικά, και οι λεγόμενοι «αιρετικοί», στήριζαν την επιχειρηματολογία τους στις...ίδιες Γραφές. Όμως, δεν έχουμε κανένα σύγγραμμά τους ολοκληρωμένο, παρά μόνο γνωρίζουμε τι είπαν μέσα από τις απαντήσεις των «ορθόδοξων». Μάλιστα, μερικές φορές, διαστρεβλωμένα. Και ενώ αριθμεί η χειρόγραφη πατερική παράδοση πλήθος «αντιαιρετικών» κειμένων, δεν έχουμε ολοκληρωμένο σωζόμενο έργο «αιρετικών». Τέλος, πρέπει όλοι οι πατριάρχες να αναγνωρίζουν τις αποφάσεις. Όσοι δεν το κάνουν, απλά καθαιρούνται και καταδικάζονται ως «αιρετικοί», όπως για παράδειγμα ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Νεστόριος.

Στην συνέχεια, στο «Πηδάλιο», αναφέρει ο Νικόδημος άλλα τέσσερα χαρακτηριστικά της «οικουμενικής» συνόδου, από **θεολογικής** σκοπιάς:

A. Η «Οικουμενική» έχει παντοτινή ισχύ («Πηδάλιο», σ. 105)

Β. Είναι αλάθητη και αναμάρτητη, ούσα θεόπνευστη (ο. π. σ. 105).

Γ. Είναι υπεράνω Πατριαρχών (ο. π. σ. 105)

Δ. Με τις αποφάσεις της («όροι», σύμφωνα με την θεολογική γλώσσα), βάζει τέρμα στις αντιλογίες «αιρετικών» και «σχισματικών» (ο. π. σ. 105).

Δύο πράγματα που πρέπει να τονίσουμε ακόμα, είναι ότι η «οικουμενική» ερμηνεύει τα ασαφή της Γραφής, και ότι είναι...υπεράνω της Γραφής. Στην ουσία, όσα αποφασίσει η θρησκευτική εξουσία, πάντα κατά την «ορθόδοξη» γραμμή, είναι **ερμηνεία** πάνω στις Γραφές και **υπερβαίνει**...τις Γραφές.

Έτσι, γράφει ο Νικόδημος:

*Είπα ότι ο έσχατος κριτής εν τη Εκκλησία δεν ήναι η αγία Γραφή, ως λέγουσι τούτο οι Λουθηροκαλβινισταί, **αλλ' Οικουμενική σύνοδος**, καθ' ότι εις πολλά μέρη ασαφώς λαλούσα η θεία Γραφή, και έκαστος των αιρετικών προς την εδική του αίρεσιν στρεβλών το ασαφές νόημα των Γραφών, εξ ανάγκης χρειάζεται ερμηνεία δια να εξηγήση το αληθές αυτής νόημα, ος τις δεν είναι άλλος, παρά η Οικουμενική σύνοδος (ο. π. σ. 105).*

Άξιο αναφοράς είναι ότι στην ΣΤ' «οικουμενική», νομοθετείται ότι οι διδάσκαλοι της Εκκλησίας δεν πρέπει να ερμηνεύουν τις Γραφές διαφορετικά από όσα ορίζουν οι κανόνες των συνόδων.

Στον κανόνα ΙΘ', ορίζεται **«μὴ παρεκβαίνοντας τοὺς ἤδη τεθέντας ὄρους, ἢ τὴν ἐκ τῶν θεοφόρων Πατέρων παράδοσιν»**. Και ο Νικόδημος σχολιάζει: «Οι τοιούτοι όμως να μην διδάσκουν από εδικά των λόγια και νοήματα, αλλά από τα της Θείας Γραφής, χωρίς να εβγαίνουν έξω από τους επικυρωθέντας συνοδικώς ὄρους και δόγματα της πίστεως, ἢ έξω από την των Θεοφόρων Πατέρων παράδοσιν» (ο. π. σ. 195).

Ο πανεπιστημιακός θεολόγος, Ι. Καρμίρης, γράφει:

[...] τας περί πίστεως αποφάσεις ή ὄρους των υπό της καθολικής χριστιανικής συνειδήσεως αναγνωρισθεισών επτά αρχαίων Οικουμενικών Συνόδων, αίτινες μόνον είναι φορείς, διερμηνεΐς και ὄργανα εκφράσεως του αλαθήτου της Εκκλησίας. Δια τούτο μόνον εις τας δογματικές αποφάνσεις αυτών αποδίδει ευλόγως αιώνιον κύρος, απόλυτον αξίαν και αυθεντίαν και καθολικόν και υποχρεωτικόν χαρακτήρα, θεωρούσα αυτάς ως τα κυριώτατα γραπτά μνημεία

της ιεράς Παραδόσεως, και ως κανονικούς και αυθεντικούς και αμετακινήτους γνώμονας της Ορθοδόξου πίστεως. Ως εκ τούτου μόνον τους οικουμενικούς τούτους δογματικούς όρους χρησιμοποιεί ως κυρίαν και πρωτεύουσαν πηγήν της δογματικής διδασκαλίας της, ισόκυρον και ισότιμον προς την Αγίαν Γραφήν, άτε περιέχουσα την γνησίαν ιεράν Παράδοσιν, ήτις μετά της αγίας Γραφής αποτελούσι τας δύο ισοκύρους και ισοδυνάμους και ισοστασίους πηγάς της ορθοδόξου πίστεως («Δογματικά και συμβολικά μνημεία της Ορθοδόξου καθολικής Εκκλησίας», Ι. Καρμίρης, τ. 1, σ. 17).

Θεολογικές απόψεις για τον Χριστό και την Τριάδα, κατά τον 2ο και 3ο αιώνα

Οι χριστιανοί κατά τον 1ο-2ο αιώνα δεν είχαν ακόμα τον κανόνα με τα αποδεκτά -για αυτούς- βιβλία. Αυτό έγινε πολύ αργότερα, μεταξύ του 4ου-6ου αιώνα. Δεν υπήρχαν ακόμα αποκρυσταλλωμένα «δόγματα πίστεως», καθολικώς αποδεκτά. Κάθε κοινότητα ακολουθούσε τις δικές τις παραδόσεις και δέχονταν διαφορετικά βιβλία η κάθε μία. Για αυτόν τον λόγο, κυκλοφορούσε πληθώρα «ευαγγελίων», «Πράξεων», επιστολών, και «αποκαλύψεων».

Οι κυριότερες απόψεις που υπήρχαν κατά την εποχή εκείνη αλλά είτε δεν επικράτησαν, είτε μετασχηματίστηκαν, είναι οι ακόλουθες:

A) Ο Χριστός δεν είναι κατά φύση θεός, αλλά υιοθετήθηκε.

B) Υιοθετήθηκε κατά την «ανάσταση».

Γ) Υιοθετήθηκε κατά την βάπτισή.

Δ) Ο Χριστός ήταν ένα θεϊκό ον (όχι όμως θεός), που φάνηκε ως άνθρωπος, χωρίς να είναι (δοκητισμός).

Ε) Ο Χριστός είναι ο Θεϊός Λόγος που «έγινε σάρξ». Η θεολογία της «σάρκωσης» άρχισε να αναπτύσσεται προς τα τέλη του 1ου αιώνα (βλ. κατά «Ιωάννη» ευαγγέλιο, και τις καθολικές επιστολές Α', Β', και Γ' «Ιωάννη»), και έδωσε ισχυρό πλήγμα έναντι των άλλων θεολογιών, και ειδικά του δοκητισμού. Παρ' όλα ταύτα, πουθενά δεν επεξηγείται αν έχουμε ένωση δύο τέλειων φύσεων σε μία υπόσταση, αν η θεία φύση απορρόφησε την ανθρώπινη, ή εάν ο Λόγος ενοίκησε στον Ιησού, και αρκετά ακόμα θέματα που διευκρινίστηκαν στην τρίτη, τέταρτη και έκτη «οικουμενική».

ΣΤ) Μέσα στον Ιησού κατοίκησε ένα θεϊκό ον προσωρινά, το οποίο αποχωρίστηκε από αυτόν κατά τον θάνατο του Ιησού. Αυτή η ενοίκηση έλαβε χώρα κατά την βάπτισή.

Κατά τον 3ο αιώνα, από τις παραπάνω θεολογικές απόψεις, ο δοκητισμός ήταν που έπνεε τα λoίσθια. Όλες οι άλλες απόψεις, επιβίωσαν, είτε αυτούσιες είτε ως προς τον βασικό τους πυρήνα. Για παράδειγμα, σπέρματα της θεολογίας του «διαχωρισμού» (περίπτωση «Ε»), διασώθηκαν στην διδασκαλία του Νεστόριου. Σήμερα, υπάρχουν Νεστοριανές εκκλησιαστικές κοινότητες.

Θεολογικές ζυμώσεις επί θεολογικών ζυμώσεων πριν ακόμα «ξεκαθαριστούν» τα πράγματα δια των «οικουμενικών» συνόδων. Θεολόγοι και εκκλησιαστικές προσωπικότητες προσπαθούσαν να βρουν τρόπους και φόρμουλες προκειμένου να συνδέσουν τα τρία θεία πρόσωπα που προβάλλουν οι Γραφές, σε μία θεότητα, χωρίς να κινηθούν στον πολυθεϊσμό.

Όλες οι απόψεις που συζητιούνταν, στηρίζονταν σε επιμέρους κομμάτια των Γραφών, ανάλογα με το πώς κατανοούσε ο κάθε ένας. Λέγοντας «Γραφές», εννοούμε βέβαια την πνευματική κληρονομιά που μοιράζονται οι χριστιανοί με τους Ιουδαίους και τα κείμενα αυτά που ανάγονταν (δήθεν) στους αποστόλους, με τις όποιες διαφοροποιήσεις στις κατά τόπους κοινότητες.

Για αυτόν τον λόγο, και με σκοπό να λησμονηθούν οι απόψεις που διέφεραν και δεν συντελούσαν στην «ενότητα», όταν επικράτησαν οι «νικητές», δογματίσαν αυθαιρέτως ανάμεσα στα τόσα άλλα και το ότι η «οικουμενική» είναι ο αυθεντικός ερμηνευτής στα «ασαφή» των Γραφών. Όταν κάποιος διαφωνεί με την «οικουμενική», καθίσταται «αιρετικός», αναθεματισμένος, και απόβλητος από την «μητέρα» Εκκλησία.

Από την προσπάθεια σύνδεσης των τριών θείων προσώπων σε μία θεότητα, αναπτύχθηκε η λεγόμενη «χριστολογία» και η «τριαδολογία». Δηλαδή, λόγος περί της σχέσεως του Χριστού με την θεότητα, και λόγος περί της μεταξύ τους σχέσης του Πατρός, του Υιού και του Αγίου πνεύματος.

Απολογητές, θεολόγοι και εκκλησιαστικοί, προσπάθησαν να δώσουν «ορθόδοξες» λύσεις. Ωστόσο, πολλά από όσα προτάθηκαν, σε σύγκριση με όσα θα δογματίσει η Εκκλησία αργότερα, είναι «αιρετικά». Ας δούμε επιλεκτικά, κάποιες από αυτές τις θέσεις.

1. Στην ανώνυμη ομιλία, την δήθεν Β΄ επιστολή του «Κλήμεντα Ρώμης», περίπου το 140-150, ο Χριστός ταυτίζεται με το Άγιο πνεύμα. Είναι σημαντικό το κείμενο, διότι κάποτε είχε καταχωρηθεί στον Κανόνα της Κ.Δ («Πατρολογία» Παπαδόπουλου Α΄, σ. 199).

2. «Ο Ιουστίνος», όπως γράφει ο πατρολόγος Π. Χρήστου, «αν και έχει υπ' όψιν του τον τελετουργικόν βαπτισματικόν τύπον εις Τριάδα και τον Λόγον καλεί Υιόν του Θεού και Θεόν και Χριστόν, φαίνεται ότι από τινός απόψεως **θεωρεί τούτον κατώτερον του Πατρός, όπως και το Πνεύμα**. Βεβαιώνει ότι οι Χριστιανοί προσκυνούν “δημιουργόν τούδε του παντός... Υιόν αυτού του όντος Θεού μαθόντες και εν δευτέρα χώρα έχοντες, Πνεύμα τε προφητικόν εν τρίτη τάξει”. Ο Λόγος υπήρχε προαιωνίως εντός του Πατρός, αλλά δεν εγεννήθη προαιωνίως, εγεννήθη εν χρόνω. “Αρχήν προ πάντων των κτισμάτων ο Θεός γεγέννηκε δύναμιν τινά εξ εαυτού λογικήν, ήτις δόξα Κυρίου υπό του Πνεύματος του αγίου καλείται, πότε δε Υιός, πότε δε Σοφία, πότε δε Άγγελος, πότε δε Θεός, πότε δε Κύριος και Λόγος”. [...] Ο Χριστός είναι “άνθρωπος εν ανθρώποις”, αλλά γεννάται το ερώτημα αν είναι πλήρης άνθρωπος. Ο Ιουστίνος δεν το λέγει και ίσως δεν το πιστεύει. **Δεν είναι όμως τούτο το μόνον μειονέκτημα της χριστολογίας αυτού, διότι αυτή χωλαίνει πράγματι γενικότερον**» (Πατρολογία, τ. Β΄, σ. 565).

Με πιο απλά λόγια, ο Ιουστίνος μιλάει για Τριάδα, αλλά θέτει ιεραρχία στην Τριάδα. Δεν την αντιλαμβάνεται όπως θα διατυπωθεί αργότερα στο δόγμα. Ο Πατήρ είναι ο πρώτος, ο όντως θεός, δεύτερη τάξη ο Υιός, τρίτη τάξη το Πνεύμα. Ο Υιός, εφόσον γεννήθηκε εν χρόνω, είναι υποδεέστερος του Πατρός. Τα ίδια θα πει αργότερα και ο Άρειος. Με την διαφορά, ότι ο Ιουστίνος ποτέ δεν κατακρίθηκε ως «αιρετικός» αλλά τιμήθηκε ως «άγιος», ενώ ο Άρειος κατακρίθηκε και αναθεματίστηκε. Αυτό δείχνει πολύ καθαρά ότι το «ορθόδοξο» διέφερε στις εποχές των δύο αυτών ανδρών.

3. Ο απολογητής Αθηναγόρας, που έδρασε γύρω στο 160-180, αναφέρεται μεν στην τριαδικότητα του θεού, αλλά δεν θεωρεί τον Υιό και το Άγιο πνεύμα ως αυτουπάξεις (ο. π. σ. 276).

4. Ο επίσκοπος Σάρδεων, Μελίτων, που έδρασε γύρω στο 160-180, χαρακτηρίζεται ως «σπουδαία εκκλησιαστική και θεολογική μορφή». Σημειώνεται ότι «η περιγραφή και η ερμηνεία του προσώπου του Χριστού αποδίδει γενικά την χριστολογία του Β΄ αιώνα» και «ενίοτε γίνεται πρόδρομος της **μεταγενέστερης χριστολογίας**». Αναφέρεται στις δύο φύσεις του Χριστού, αλλά τον ταυτίζει ενίοτε με τον Πατέρα θεό, προετοιμάζοντας τον μοναρχιανισμό και τον σαβελλιανισμό. «Βέβαια ο Μελίτων δεν προετοιμάζει συνειδητά καμία κακοδοξία, εκφράζει απλώς την εποχή του» («Πατρολογία» Στ. Παπαδόπουλου Α΄, σ. 258-260).

5. Για τον Κλήμη Αλεξανδρείας, γράφει ο Φώτιος στην «Μυριόβιβλο»...

Ονειροπολεί ότι οι άγγελοι έρχονται σε επαφή με γυναίκες και κάνουν παιδιά μαζί τους, και ότι **ο Λόγος δεν έλαβε σάρκα**, αλλά μόνο πιστεύθηκε πως έλαβε. Επίσης ελέγχεται για την τερατολογία ότι **ο Πατέρας έχει δύο Λόγους**· από αυτούς ο κατώτερος εμφανίσθηκε στους ανθρώπους ή μάλλον ούτε εκείνος. Γιατί γράφει: «Λέγεται βέβαια και ο Υιός Λόγος, έχοντας το ίδιο όνομα με τον Πατρικό Λόγο, δεν είναι όμως αυτός που έγινε σάρκα. Ούτε και ο Πατρικός Λόγος, αλλά κάποια δύναμη του Θεού, σαν μια απόρροια αυτού του Λόγου, αφού έγινε νους, εισήλθε στις καρδιές των ανθρώπων».

(Φώτιος, ΕΠΕ 5, σ. 427)

6. Ο Θεόφιλος Αντιοχείας, που έδρασε μεταξύ 169-188, θεωρούσε ότι αρχικά ο Λόγος ήταν ενδιάθετος (άρα, δεν ήταν πρόσωπο ξεχωριστό, αλλά χωρίς υπόσταση εντός του Θεού), και όταν αποφάσισε να δημιουργήσει, τον γέννησε ως προφορικό λόγο. **Τότε συγκροτήθηκε και η τριάδα** (Πατρολογία Π. Χρήστου, τ. Β΄, σ. 596). Αργότερα αυτή η άποψη θα κατακριθεί ως βλάσφημη από τον Αθανάσιο, αλλά στο πρόσωπο του Αρείου. Άλλο ένα χτυπητό παράδειγμα ότι η «ορθοδοξία» δεν έχει σταθερό σημείο αναφοράς.

7. Μερίδα θεολόγων ισχυρίζονταν ότι ο Θεός είναι ένας, αλλά υπάρχει σε τρεις μη διακριτές μορφές. Αυτοί ονομάστηκαν «μοναρχιανοί». Δηλαδή, ο Θεός είναι ένα πρόσωπο, ο Πατήρ. Από αυτούς, άλλοι δέχονταν ότι ο Πατήρ «ενσαρκώθηκε» σε Υιό και έπαθε, όπως ο Νοητός γύρω στο 180, και ο Πραξέας με τον Θεόδοτο γύρω στο 190. Αυτοί ονομάστηκαν «Πατροπασχίτες». Άλλοι, ότι ο Ιησούς υιοθετήθηκε, συνεπώς δεν είναι το δεύτερο θείο πρόσωπο που προσέλαβε την ανθρώπινη φύση, αλλά θεόπνευστος άνθρωπος. Ο Σαβέλλιος περίπου το 200, πρότεινε κάτι άλλο. Ότι ο Θεός παρουσιάστηκε διαδοχικά με τρία προσωπεία ή με τρεις διαφορετικούς τρόπους. Άλλοτε ως «Πατήρ», άλλοτε ως «Υιός», άλλοτε ως «Πνεύμα άγιο».

8. Ο Ιππόλυτος γύρω στο 210, έθετε και αυτός ιεραρχία στην Τριάδα. Όπως αναφέρει ο πατρολόγος Π. Χρήστου, «*Πρωτύτερα υπήρχε μόνον ο Θεός και έπειτα εγεννήθη ο Λόγος, και μάλιστα κατ' ελευθέραν θέλησιν του Πατρός, όπως κατά τον Ιουστίνον. Αλλ' ούτω δεν δύναται να είναι ισότιμος με τον Πατέρα [..]*» («Πατρολογία», τ. Β΄, σ. 741).

Ακόμα, «*Είναι χαρακτηριστικόν ότι δεν ωνόμαζεν πρόσωπον και το Πνεύμα και ότι υπέτασε τον Λόγον εις τον Πατέρα· **επομένως δεν είχε συλλάβει την***

ορθόδοξον έννοια της τριαδικότητας του Θεού, όπως άλλωστε συνέβαινε με τους περισσότερους εκ των θεολόγων της προ της συνόδου της Νικαίας περιόδου» (ο. π. σ. 742). Δηλαδή, πριν την Α΄ «οικουμενική», ΔΕΝ υπήρχε στους περισσότερους θεολόγους η σύλληψη της τριάδας, όπως διατυπώθηκε μετά!

9. Ο Τερτυλλιανός δέχεται ότι η «προέλευση του Υιού έγινε **δι' απορροής** από την πηγή, που είναι ο Πατήρ, του οποίου όμως είναι μέρος, όχι το όλον, της ουσίας» («Πατρολογία» Στ. Παπαδόπουλου, τ, Α΄, σελ. 360).

10. Ο Ωριγένης γύρω στο 229, στο σημαντικότερο έργο του «Περί των πρώτων αρχών», όπου καταγράφει συστηματικά την θεολογία της εποχής του και που κάποιοι έχουν φροντίσει να κρατηθεί ανέκδοτο στις μέρες μας για ευνόητους λόγους, θεωρεί ότι ο Υιός είναι κατώτερος του Πατρός, και το Πνεύμα του Υιού. Έτσι, κατά την συνήθη τακτική, ιεραρχούσε τα πρόσωπα της Τριάδος.

«**Ο Πατήρ**, που είναι ακατάληπτος και άρρητος, είναι ο Θεός, **ο κατ' εξοχήν και κυρίως Θεός, είναι ο μόνος "αυτοθεός"**. ενώ και αυτός ο Κύριος είναι "μετοχή της εκείνου θεότητας θεοποιούμενον, ουχ ως ο θεός, αλλά θεός", είναι "εικών πρωτοτύπου", κατώτερος του Πατρός, με μικρότερη δύναμη, "δεύτερος θεός". Και το Άγιο πνεύμα εν συνεχεία είναι **κατώτερο του Υιού**» (ο. π. σ. 401).

11. Ο Παύλος ο Σαμοσατεύς περίπου το 260, δέχονταν τον Θεό ως ένα πρόσωπο και τον Υιό και το Άγιο πνεύμα ως απρόσωπες δυνάμεις οι οποίες συνταυτίζονταν, ενώ δεν δέχονταν την υπερφυσική γέννηση του Ιησού.

12. Ο Άρειος, ο οποίος «κατήγετο εκ Λιβύης και ήτο καλώς μεμορφωμένος, ευσεβής και ασκητικός» (Εκκλησιαστική Ιστορία Β. Στεφανίδη, σ. 172), δίδασκε ότι ο Υιός είναι ανόμοιος ως προς την ουσία με τον Πατέρα, και αρνούσαν την Τριαδικότητα του θεού. Ο Ωριγένης είχε πρωτύτερα διδάξει την υπόταξη του Υιού και Λόγου στον Θεό Πατέρα, και είχε φτάσει στην ιδέα ότι ο Υιός είναι ετέρας ουσίας από τον Πατέρα και κτίσμα (ο. π. σ. 166-209).

13. Ο Απολλινάριος το 360, που θεωρείται ως «ο δεξιώτερος και γονιμότερος συγγραφέας της εποχής εκείνης και ως ασκήσας την μεγαλυτέραν επίδρασιν» (ο. π. σ. 210), δίδασκε ότι ο Θεός Λόγος δεν προσέλαβε ολόκληρη την ανθρώπινη φύση, αλλά μόνο το σώμα και το άλογο μέρος της ψυχής. Η ένωση ήταν φυσική και η θεία αφομοίωσε την ανθρώπινη.

14. Στον αντίποδα, ο Διόδωρος Ταρσού και ο Θεόδωρος Μοψουεστίας διεχώριζαν πλήρως τον Θεό Λόγο από τον Ιησού, ώστε να μιλούν για «δύο Υιούς». Το ίδιο και ο μαθητής του Θεόδωρου Μοψουεστίας, ο Νεστόριος, που «*διεκρίθη ως ρήτωρ και συγγραφεύς*» (ο. π. σ. 215). Με αυτούς τους τελευταίους ασχολήθηκε η Γ΄ «οικουμενική».

Αν και πρόκειται για εκκλησιαστικά πρόσωπα, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι οι διδασκαλίες τους ήταν θεολογικές προσωπικές πεποιθήσεις. Η αλήθεια όμως είναι ότι δεν ήταν. Διότι, υπήρχαν ολόκληρες σχολές, κυριότερες εκ των οποίων η της Αντιόχειας και της Αλεξανδρείας. Για την Αλεξανδρινή σχολή, που έκλινε προς την αλληγορική μέθοδο της Γραφής, σημειώνει ο πατρολόγος Στ. Παπαδόπουλος ότι η «*άσκηση της θεολογίας όχι πάντοτε στους κόλπους της εκκλησιαστικής παραδόσεως*», και καταλήγει ότι αυτό «*οδήγησε στην παρέκκλιση και την αίρεση*» (Α΄ τόμος, σ. 355). Στον αντίποδα, η σχολή στην Αντιόχεια προτιμούσε την ιστοριογραφική μέθοδο για την ερμηνεία των Γραφών, και «*εδέχεται τον δυναμικόν μοναρχιανισμόν*» (Εκκλησιαστική Ιστορία, Β. Στεφανίδη, σ. 213). Μάλιστα ο Νεστοριανισμός, προέκυψε από αυτήν την σχολή. Στο ζήτημα της ενώσεως των δύο φύσεων στο πρόσωπο του Χριστού, «*αι δύο αύται θεολογικάι σχολαί, η της Αλεξανδρείας και η της Αντιοχείας, ευρεθείσαι και εις το ζήτημα τούτο αντίθετοι και αντιμέτωποι αλλήλων*» (ο. π. σ. 212).

Οι δύο πρώτες «οικουμενικές» και ο ρόλος του αυτοκράτορα

Στην πραγματικότητα, όλα αυτά έφεραν πονοκεφάλους και ζαλάδες όχι μόνο στην Εκκλησία αλλά και την Πολιτεία. Ακόμα δεν υπήρχαν αποκρυσταλλωμένα δόγματα βάσει των οποίων έπρεπε να κινηθούν οι «ορθόδοξες» ερμηνείες πάνω στα βιβλικά χωρία, αλλά ακόμα δεν υπήρχε ομοφωνία ούτε καν για τα βιβλία που θα έπρεπε να δέχονται οι χριστιανοί. Έπρεπε λοιπόν να γίνει μία αρχή. Και ενώ προηγουμένως οι διαμάχες και οι διαφωνίες αφορούσαν το κομμάτι της πίστης, τώρα πλέον αφορούσαν την εσωτερική σταθερότητα της ίδιας της αυτοκρατορίας. Έπρεπε κάποιες από τις γνώμες να γίνουν «αναλλοίωτα» δόγματα πίστεως, και οι απόψεις που ξεκλίνουν, «αιρέσεις». Έτσι, οι εξουσιαστές «έδωσαν τα χέρια» και οι μεν της θρησκευτικής μερίδας άρχιζαν να «αφορίζουν» και να «αναθεματίζουν», οι δε της πολιτικής, να κάνουν νόμο την «ορθόδοξη» πίστη, κυνηγώντας ανελέητα κάθε διαφορετική μορφή θρησκευτικής πίστης.

Ας δούμε τον ρόλο του αυτοκράτορα στις «οικουμενικές» συνόδους.

Ο Βασίλειος Στεφανίδης, γράφει:

Η Εκκλησία καθόρισε την διδασκαλία αυτής επισήμως δι' οικουμενικών συνόδων. Αύται ήρχισαν συγκαλούμεναι από του Μεγάλου Κωνσταντίνου, διότι τότε υπήρχεν ειρήνη, ασφάλεια και τα απαιτούμενα μέσα προς σύγκλησιν τοιούτων συνόδων, τότε υπήρχε χριστιανός αυτοκράτωρ, **ο οποίος επικυρώντας αποφάσεις αυτών επέβαλλεν αυτάς εις όλον το κράτος**. Ο δογματικός άρα **καθορισμός** της χριστιανικής διδασκαλίας είναι αποτέλεσμα των νέων συνθηκών, εις τας οποίας ευρέθη η χριστιανική Εκκλησία από του Μ. Κωνσταντίνου. Αλλ' ήδη προ αυτού είχε αρχίσει προπαρασκευαστικόν στάδιον του καθορισμού της χριστιανικής διδασκαλίας, ήτοι σκέψεις και συζητήσεις περί δογματικών ζητημάτων («Εκκλησιαστική Ιστορία», σ. 166).

Αλλού, αναφέρει:

Ο αυτοκράτωρ συνεκάλει τας οικουμενικάς συνόδους, διηύθυνεν αυτάς προσωπικώς ή δια αντιπροσώπων, τας συνοδικάς αποφάσεις καθίστα νόμους του κράτους, και εκ των αντιμαχομένων δογματικών διδασκαλιών αυτός ενίοτε ώριζε, τις θα επεκράτει.
(ο. π. σ. 149)

Ο George Ostrogorsky, γράφει παρομοίως:

Η πιο σαφής έκφραση του εκχριστιανισμού του ρωμαϊκού κράτους στην εποχή του Μ. Κωνσταντίνου με σοβαρότατες επιπτώσεις για το μέλλον του, ήταν η σύγκληση της οικουμενικής συνόδου της Νικαίας το 325, της πρώτης από τις οικουμενικές συνόδους που έθεσαν τα θεμέλια της δογματικής διδασκαλίας και των κανόνων της χριστιανικής εκκλησίας. Ο αυτοκράτορας όχι μόνο συγκάλεσε τη σύνοδο και προήδρευσε στις συνεδρίες της αλλά και επηρέασε ουσιαστικά τις αποφάσεις της.
(«Ιστορία του Βυζαντινού κράτους», τ. Α', σ. 106)

Σε άλλο σημείο του έργου του, ότι...

Ο Θεοδόσιος ο Α', θερμός οπαδός του συμβόλου της Νίκαιας, υποστήριξε την Ορθοδοξία με όλη του την δύναμη και **πολέμησε χωρίς οίκτο τους εθνικούς και τους ετερόδοξους αιρετικούς**. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του ολοκληρώθηκε ο εκχριστιανισμός της αυτοκρατορίας. Η ορθόδοξη χριστιανική πίστη ανακηρύχθηκε αποκλειστική κρατική θρησκεία, ενώ καταδικάστηκαν και

απαγορεύτηκαν οι άλλες θρησκείες και ομολογίες. Μετά από μακροχρόνιους πολέμους στο δυτικό τμήμα της αυτοκρατορίας ο Θεοδόσιος πέτυχε, λίγο πριν από τον θάνατό του, να συνενώσει για μια ακόμη φορά την αυτοκρατορία (ο. π. σ. σελ. 114- 115).

Αλλά και για την δεύτερη «οικουμενική» σύνοδο, γράφει ο Β. Στεφανίδης, ότι αρχικά συγκλήθηκε ως σύνοδος του ανατολικού κράτους και ότι έναν χρόνο μετά αναγνωρίστηκε ως «οικουμενική» από τους ίδιους που μετείχαν σε αυτήν (Εκκλησιαστική Ιστορία, σ. 200). Η τρίτη «οικουμενική» το 431 αναφέρει μόνο την πρώτη. Μόλις το 451, δηλαδή 70 χρόνια μετά, αναγνωρίστηκε επίσημα ως «οικουμενική» από την τέταρτη «οικουμενική». Τόσο από την πρώτη όσο και από την δεύτερη, απουσιάζουν τα πρακτικά. Δεν ξέρουμε τι ειπώθηκε σε αυτές, παρά μόνο τις αποφάσεις τους.

Οι δύο πρώτες «οικουμενικές», οι καταδίκες και οι αντιδράσεις

Α΄ Οικουμενική: Συγκλήθηκε από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο, στην μεγάλη αίθουσα του παλατιού στην Νίκαια της Βιθυνίας, εναντίον του Αρείου. Οι προκαταρκτικές εργασίες ξεκίνησαν από 20 Μαΐου και επισήμως από 14 Ιουνίου έως 25 Αυγούστου του έτους 325. Έλαβαν μέρος 318 εκκλησιαστικοί, δηλαδή ένα σχετικά μικρό μέρος του έμψυχου εκκλησιαστικού δυναμικού.

Αιτία ήταν το ότι ο Άρειος (256-336), που ήταν ένας πρεσβύτερος λιβυκής καταγωγής, αρνούσαν την φυσική θεότητα του Θεού Λόγου. Δίδασκε, ότι ο Λόγος ήταν το πρώτο γέννημα του Θεού με το οποίο δημιούργησε τα πάντα, και ότι υπήρχε εποχή που δεν υπήρχε (εποχή πριν την «δημιουργία» του κόσμου). Όπως φαίνεται, συν τοις άλλοις, χρησιμοποιούσε ως επιχείρημα ρήση του βιβλίου των Παροιμιών·

Κύριος έκτισεν με αρχήν οδών αυτού εις έργα αυτού· προ του αιώνος εθεμελίωσεν με εν αρχή· προ του την γην ποιήσαι και προ του τας αβύσσους ποιήσαι προ του προελθείν τας πηγάς των υδάτων· προ του όρη εδρασθήναι προ δε πάντων βουνών γεννά με (8:22-25).

Στην σύνοδο αυτή, ορίστηκε ότι ο Θεός Λόγος είναι συνάναρχος με τον Πατέρα, και ίδιας ουσίας-φύσεως.

Τότε, θεσπίστηκε μέρος του γνωστού «Συμβόλου της Πίστεως». Κύριος αντίπαλος

του Αρείου, αναδείχθηκε ο Αθανάσιος, του οποίου σώζονται πολλά σχετικά απολογητικά έργα με ερμηνείες των επίμαχων εδαφίων της Βίβλου υπό το ορθόδοξο πρίσμα. Τίποτα όμως δεν σώζεται ακέραια από το συγγραφικό έργο του Αρείου.

Μήπως ο Άρειος εισηγήθηκε κάτι νέο; Ήδη από το 150-165, ο Ιουστίνος ο απολογητής, είχε εκφράσει παραπλήσιες ιδέες, χωρίς όμως να θεωρηθεί «αιρετικός». Γράφει στον «Διάλογο προς Τρύφωνα», «*ότι αρχήν προ πάντων των κτισμάτων ο Θεός γεγέννηκε δύναμιν τινά εξ εαυτού λογικήν, ήτις και δόξα Κυρίου υπό του Πνεύματος του αγίου καλείται, πότε δε Υιός, πότε δε σοφία, πότε άγγελος, πότε δε Θεός, πότε δε Κύριος και Λόγος*» (61:1).

Όπως σημειώνει ο καθηγητής πατρολογίας Π. Χρήστου, για τον Ιουστίνο «ο Λόγος υπήρχε προαιωνίως εντός του Πατρός, αλλά δεν εγεννήθη προαιωνίως, εγεννήθη εν χρόνω» (ο. π. «Εισαγωγή», σ. 56).

Σε άλλο σημείο, ο Ιουστίνος δηλώνει ρητά ποια ήταν η διδασκαλία της Εκκλησίας στην εποχή του: «*Υιόν αυτού του όντως Θεού μαθόντες και εν δευτέρα χώρα έχοντες*» (Α΄ Απολογία, 13:1). Ο Υιός είναι σε δεύτερη τάξη, άρα όχι «ομοούσιος τω Πατρί».

Πάλι ο Π. Χρήστου είναι κατηγορηματικός ότι η χριστολογία των λεγόμενων «απολογητών» του 2ου-3ου αιώνας ήταν γενικότερα «προβληματική» και ότι αργότερα...διορθώθηκε! Εύκολα μπορεί κάποιος να κατανοήσει όσα ο καθηγητής προσπαθεί να δικαιολογήσει.

«*Η χριστολογία των ιδίως, αναπτυχθείσα εντός των γραμμών της περί Λόγου θεωρίας και ως εκ τούτου **χωλαίνουσα σοβαρώς, εχρειάσθη να διορθωθή υπό των μεταγενεστέρων θεολόγων***» (ο. π. σ. 24). Επίσης, «*ως προς τας σχέσεις μεταξύ των θείων προσώπων κατά την εποχήν εκείνη παρατηρείτο **ρευστότης και πολυμορφία** μεταξύ των θεολογικών κύκλων, μόνον μετά δύο αιώνας ετέθη τέρμα εις αυτήν*» (ο. π. σ. 56). Κοντολογίς, οι χριστιανοί είχαν προβλήματα και με την «τριαδολογία» (δηλαδή, δεν ήξεραν σε ποιον θεό πίστευαν), μέχρι που τέθηκαν «τα δόγματα της πίστεως» (κυρίως) στις δύο πρώτες «οικουμενικές» που ακολούθησαν.

Η απήχηση των διδασκαλιών του Αρείου ήταν μεγάλη και η αποδοχή τεράστια, όπως μαρτυρούν χριστιανοί συγγραφείς. Οι ομόφρονες του Αρείου, ισχυρίζονταν ότι δεν ακολουθούσαν το πρόσωπο, όπως μειονεκτικά αναφέρονταν σε αυτούς οι

«ορθόδοξοι», αλλά την γνήσια αποστολική παράδοση.

Μετά την αρειανική σύνοδο της Αντιόχειας, γράφουν οι επίσκοποι:

*Ημείς ούτε ακόλουθοι Αρείου γεγόναμεν· πως γαρ **επίσκοποι όντες** ακολουθήσομεν πρεσβυτέρω; Ούτε άλλην τινά πίστιν παρά την εξ αρχής εκτεθείσα εδεξάμεθα. Αλλά και ημείς εξετασταί και δοκιμασταί της πίστεως αυτού γενόμενοι, μάλλον αυτόν προσηκάμεθα ήπερ ηκολουθήσαμεν.
(Εκκλησιαστική Ιστορία Σωκράτους, 2,10)*

Οι χριστιανοί εκκλησιαστικοί ιστορικοί, περιγράφουν το τι συνέβαινε τόσο πριν την καταδίκη του Αρείου, όσο και μετά. Ο αριθμός των οπαδών του έβαινε αυξανόμενος, και η Εκκλησία ολοένα και διχάζονταν.

*[...] έριδες εν εκάστη πόλει και κώμη και μάχαι περί των θείων δογμάτων εγίγνοντο. Ο δε λοιπός όμιλος θεατής ην των γιγνομένων και των λεγομένων κριτής, και οι μεν τα τούτων, οι δε τα εκείνων επήνουν· και τραγωδίας τα δρώμενα και θρήνων άξια ην. Ου γαρ αλλόφυλοι και πολέμιοι, καθάπερ πάλαι, τας εκκλησίας επολιόρκουν, αλλ' ομόφυλοι και ομορρόφιοι και ομοτράπεζοι κατ' αλλήλων αντί δοράτων εκίνουν τας γλώσσας· μάλλον δε, μέλη αλλήλων όντες και εις εν τελούντες σώμα, κατ' αλλήλων ωπλίζοντο.
(«Εκκλησιαστική Ιστορία» Θεοδώρητου Κύρου, 1,29-30)*

Ο Σωκράτης ο ιστορικός, γράφει για την εξάπλωση του Αρειανισμού:

*Αρξάμενον το κακόν από της Αλεξανδρέων εκκλησίας, διέτρεχε την σύμπασαν Αιγύπτου τε και Λιβύην, και την άνω Θηβαίδα· ήδη δε και τας λοιπάς επενέμετο επαρχίας τε και πόλεις.
(«Εκκλησιαστική Ιστορία», 1.6)*

Μάλιστα, οι εθνικοί περιγελούσαν τους χριστιανούς προέδρους, των κατά τόπους εκκλησιών αλλά και τα πλήθη, τόσο δημόσια αλλά και στα θέατρα, για τις μεταξύ τους έριδες.

*Όθεν τα πάντα ην ταραχής ανάμεστα· ου γαρ μόνους ην ιδείν τους **των εκκλησιών προέδρους λόγοις διαπληκτιζομένους**, αλλά και **πλήθη τεμνόμενα**· των μεν ως τούτοις, των δε θατέροις επικλινομένων. Εις τοσούτον*

δε ατοπίας προέβη το πράγμα, ώστε δημοσία και εν αυτοίς θεάτροις **του Χριστιανισμού γελάσθαι.**

(ο .π 1.6)

Η γαρ εκκλησία διαιρεθείσα, επί τη άπαξ γενομένη διαιρέσει ουχ ίστατο· αλλά στραφέντες καθ' εαυτών πάλιν εχώρουν· και μικράς και ευτελούς προφάσεως λαβομένοι αλλήλων διεχωρίζοντο.

(ο. π. 5,20)

Εάν πράγματι η πίστη ήταν εξ αποκαλύψεως του ίδιου του Θεού και όχι...κατασκευασμένη, δεν θα έπρεπε σύσσωμοι οι χριστιανοί να λένε το ίδιο; Ποιός θα ήθελε ποτέ να βρεθεί βλάσφημος και θεομάχος; Ακόμα και στην περίπτωση που θα «τρελαίνονταν», θα ήταν ποτέ δυνατό να τρελαθούν πλήθη ώστε η Εκκλησία να διαιρεθεί;

Μόνο το «χέρι» του «Θεού» θα μπορούσε να σταματήσει την λαίλαπα. Κάτι που δεν συνέβηκε, ακόμα και μετά την δολοφονία του Αρείου. Ως «θεία δίκη», δικαιολογήθηκε η ωμή δολοφονία του Αρείου από τους αντιπάλους του.

Ο Θεοδώρητος επικαλείται μια επιστολή του Αθανασίου προς τον Απίωνα. Ο Κωνσταντίνος, αφού ανέκρινε τον Άρειο για να διαπιστώσει κατά πόσο συμφωνεί με την πίστη της Νικαίας και αφού υποκρίθηκε πίστη, του επέτρεψε να έλθει σε κοινωνία με την επισκοπή. Στην Κωνσταντινούπολη, θέλησαν οι φιλοαρειανοί να τον βάλουν μέσα στην εκκλησία, αλλά ο επίσκοπος της Κωνσταντινούπολης δεν ήθελε «εις κοινωνίαν δεχθήναι τον της αιρέσεως ευρετήν». Όμως οι φιλοαρειανοί επέμεναν. Τότε ο επίσκοπος «εισελθών εις την εκκλησίαν, τας χείρας άρας προς τον Θεόν απωδύρετο, και ρίψας εαυτόν επί πρόσωπον εν τω ιερατείω, κείμενος επί του εδάφους ηύχετο».

Προσεύχονταν «ει Άρειος αύριον συνάγεται, απόλυσον εμέ τον δούλον σου», και «ει δε φείδη της εκκλησίας σου (...) άρον Άρειον, ίνα μη εισελθόντος αυτού εις την εκκλησίαν δόξη και η αίρεσις συνεισέρχασθαι αυτώ και λοιπόν η ασέβεια νομισθή ως ευσέβεια». Στην συνέχεια «εγένετο τι θαυμαστόν και παράδοξον», όπως θεώρησαν τον θάνατο του Άρείου. Ο Άρειος «εισήλθεν εις καθέδρας, ως δια χρειαν της γαστρός» και ξαφνικά «πρηνής γενόμενος ελάκησε μέσος και πεσών ευθύς απέψυξεν». Η καθαρή δηλητηρίαση του Αρείου, θεωρήθηκε ως θεία δίκη («αυτός γαρ ο Κύριος δικάσας», ως κατάκριση της Αρειανικής αίρεσης από τον

Θεό («κατέκρινε (ο Κύριος) την Αρειανήν αίρεσιν, δείξας αυτήν αναξία»), και που «παρ' αυτής της αληθείας κατεκρίθη» («Εκκλησιαστική Ιστορία Θεοδώρητου, 1:56-58).

Η δηλητηρίαση φαίνεται και από την περιγραφή του Σωκράτη του Σχολαστικού που αναφέρει: «Λαμβάνει ουν λιποθυμίαν τον άνθρωπον· και άμα τοις διαχωρήμασιν η έδρα τότε παραυτικά παρεκπίπτει, και αίματος πλήθος επηκολούθει, και τα λεπτά των εντέρων, συνέτρεχε δε αίμα αυτώ σπληνί τε και ήπατι· αυτίκα ουν ετεθνήκει» («Εκκλησιαστική Ιστορία, 1:38).

Ο Φώτιος σχολιάζει...

Για το γεγονός αυτό, λέγει, **ευχαριστήθηκε ο μέγας Κωνσταντίνος**, επειδή ο αμερόληπτος κριτής με την απόφασή του διέλυσε κάθε αμφισβήτηση, και έγραψε επιστολές σε πολλούς που ανακοίνωνε **το δίκαιο τέλος του Αρείου**. Αυτά λέγει αυτός ο συγγραφέας, συμφωνώντας με τον μεγάλο Αθανάσιο και τον Θεοδώρητο και πολλούς άλλους (Μ. Φώτιος, Μυριόβιβλος, 88).

Μετά την δολοφονία του Αρείου, τα σχετικά συγγράμματα καταστράφηκαν μετά από αυτοκρατορική εντολή, ενώ όποιος προσπαθούσε να τα κρύψει και τον έπιαναν, η ποινή ήταν ο θάνατος.

Σε επιστολή που διασώζει στην εκκλησιαστική του ιστορία ο Σωκράτης, γράφει ο Κωνσταντίνος προς επισκόπους και λαϊκούς:

Προς δε τούτοις και ει τι σύγγραμμα υπό Αρείου συντεταγμένον ευρίσκοιτο, τούτο **πυρί παραδίδοσθαι**· ίνα μη μόνον τα φαύλα αυτού της διδασκαλίας αφανισθείη, αλλά μη δε υπόμνημα αυτού όλως υπολείποιτο. Εκείνο μέντοι προαγορεύω, ως ει τις σύγγραμμα υπό Αρείου συνταγέν φωραθείη κρύψας, και μη ευθέως προσενεγκών πυρί καταναλώση, **τούτω θάνατος έσται η ζημία**· παραχρήμα γαρ άλλους επί τούτω, κεφαλικήν υποστήσεται τιμωρίαν (1.9)

Με αυτόν τον τρόπο, καθιερώθηκε ότι ο Υιός και Λόγος του Θεού, είναι διακριτή υπόσταση από αυτήν του Πατρός και ίδιας ουσίας.

Αναφέρονται μεταξύ άλλων, στο Σύμβολο της Νικαίας:

Πιστεύομεν εις ένα Θεόν, πατέρα παντοκράτορα, πάντων ορατών τε και

αοράτων ποιητήν. Και εις ένα Κύριον Ιησούν Χριστόν, τον Υιόν του Θεού, γεννηθέντα εκ του Πατρός μονογενή, τουτέστιν εκ της ουσίας του Πατρός, Θεόν εκ Θεού, φως εκ φωτός, Θεόν αληθινόν εκ Θεού αληθινού, γεννηθέντα ου ποιηθέντα, ομοούσιον τω Πατρί, δι' ού τα πάντα εγένετο.

(«Δογματικά και συμβολικά μνημεία», σ. 127)

Β' Οικουμενική: Συγκλήθηκε από τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο στην Κωνσταντινούπολη το 381. Διήρκησε από τον Μάιο μέχρι τις 30 Ιουλίου. Σε αυτήν, ολοκληρώθηκε το «Σύμβολο της Πίστεως». Μετά την καταδίκη της αρειανικής διδασκαλίας, τα πράγματα περιπλέχθηκαν, καθώς υπήρξαν πολλοί που δεν δέχτηκαν τις αποφάσεις της Α' «οικουμενικής» και συγκρότησαν ιδιαίτερες ομάδες. Εκτός από αυτό, εμφανίστηκαν «επικίνδυνες» θεολογικές απόψεις αναφορικά με το Άγιο πνεύμα. Τότε ήταν που καθορίστηκε ότι και το Άγιο πνεύμα είναι «ομοούσιο» και τότε καθορίστηκαν θεολογικά, οι σχέσεις των τριών θείων προσώπων μεταξύ τους. Σε αυτήν την κατεύθυνση συνέβαλε η θεολογία του Νύσσης Γρηγορίου, του Γρηγορίου Ναζιανζηνού, και του Βασιλείου.

Για καμία από τις παραπάνω «οικουμενικές», δεν υπάρχουν πρακτικά. Μόνο οι αποφάσεις υπάρχουν.

Σε επιστολή των «πατέρων» προς τον Θεοδόσιο, μετά την σύνοδο, έγραψαν:

*Πρώτον μεν ανενεωσάμεθα την προς αλλήλους ομόνοιαν, έπειτα δε και συντόμους όρους εξεφωνήσαμεν, την τε των Πατέρων πίστιν των εν Νικαία κυρώσαντες και τας κατ' αυτής εκφυείσας αιρέσεις **αναθεματίσαντες**.*

(«Δογματικά και Συμβολικά μνημεία», σ. 131)

Η Σύνοδος πρόσθεσε στο Σύμβολο της Νικαίας, μεταξύ των άλλων τα εξής:

Και εις το Πνεύμα το άγιον, το κύριον, το ζωοποιόν, το εκ του Πατρός εκπορευόμενον, το συν Πατρί και Υιώ συμπροσκυνούμενον και συνδοξαζόμενον.

Ενώ, κατηγορηματικά αναφέρεται στο ότι η Εκκλησία είναι μία. «*Εις μίαν, αγίαν, καθολικήν και αποστολικήν Εκκλησία*» (ο. π. σ. 134).

Η ιστορία συνεχίστηκε με την καταδίκη και τον αναθεματισμό και άλλων απόψεων που δεν συμφωνούσαν με την επίσημη γραμμή. Και όχι μόνο αυτό, αλλά και κατά

του Ελληνισμού.

Τα αναθέματα αυτά διαβάζονται σε πανυγηρικό και εορταστικό κλίμα την πρώτη Κυριακή των νηστειών, την λεγόμενη «Κυριακή της Ορθοδοξίας». Ανάμεσα σε αυτά, αναθεματίζεται και η ελληνική σκέψη, θέμα με το οποίο έχουμε σκοπό να ασχοληθούμε προσεχώς.

Διομήδης

Πηγές

1. Πηδάλιο Νικόδημου αγιορείτη, έκδοση 4η υπό Απ. Φερετόπουλου
2. Εκκλησιαστική Ιστορία Βασιλείου Στεφανίδη, εκδόσεις Παπαδημητρίου, έκδοση 6η
3. Ιστορία Βυζαντινού Κράτους Geogre Ostrogorsky, εκδόσεις Πατάκη, έκδοση 2012
4. Δογματικά και Συμβολικά μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, τ. Α΄, Ι. Καρμίρης, 1952
5. Πατρολογία Στ. Παπαδόπουλου, τ. Α΄, εκδόσεις Παρουσία
6. Πατρολογία Π. Χρήστου, τ. Β΄, εκδόσεις Κυρομάνος
7. Μυριόβιβλος Φωτίου, Άπαντα τ. 5, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς
8. Διάλογος προς Τρύφωνα Ιουστίνου του Απολογητή, Άπαντα Απολογητές, τ. 1, εκδόσεις Γρηγόριος Παλαμάς
9. Α΄ Απολογία Ιουστίνου (όπως παραπάνω)
10. Εκκλησιαστική Ιστορία Σωκράτους του Σχολαστικού (διαδίκτυο)
11. Εκκλησιαστική Ιστορία Θεοδώρητου Κύρου (διαδίκτυο)